

social'nogo strahovaniya / V.V. Karavaev, Ya.G. Tideman. – M.-L.: Gosudarstvennoe social'no-e'konomicheskoe izdatel'stvo, 1932. – 86 s.

15. Kosarev Yu.A. Konceptual'nye modeli gosudarstvennogo social'nogo strahovaniya kak forma social'noj zashhity i nacional'noj bezopasnosti obshhestva v poreformennyj period: avtoref. dis. ... dok. sociolog. nauk: spec. 22.00.04 – Social'naya struktura, social'nye instituty i processy / Yu.A. Kosarev. – M., 1999. – 34 s.

16. Latypov M.M. Social'noe strahovanie v Bashkortostane: istoriya i sovremennost' / M.M. Latypov. – Ufa: Gamgil', 2005. – 400 s.

17. Lyubimov B. Protiv izvrazhsheniya osnov sovetskogo socstraha / B.Lyubimov. – M.: Profizdat, 1934. – 133 s.

18. Lyubimov B. Social'noe strahovanie v proshlom i nastoyashhem / B.Lyubimov. Izd. 3-e. – M.: Voprosy truda, 1925. – 128 s.

19. Mel'nychuk O.A. Social'ne strahuvannya v radjans'kij Ukraini (20-30-ti rr. XX st.) / O.A. Mel'nychuk – Vinnycja: "Edel'veys i K", 2009. – 372 s.

20. Movchan O.M. Social'ne strahuvannya robitnykiv USRR v dobu novoi' ekonomichnoi' polityky (1921-1928 rr.) / O.M. Movchan // Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu im. V.Gnatjuka. Serija: Istorija. – 2009. – Vyp.2. – S. 105-116.

21. Morozov A.V. Social'noe strahovanie v SSSR v 20-30-e gg. XX veka: Dostizheniya i provaly / A.V. Morozov // Cerkov', gosudarstvo i obshhestvo v istorii Rossii XX veka: Materialy V mezhdunarodnoj konferencii, Ivanovo, 8-9 dekabrya 2005 g.; (k 10-letiyu duhovnogo obrazovaniya v Ivanovo-Voznesenskoj i Kineshenskoj eparxii). – Ivanovo, 2005. – S. 180-183.

22. Morozov A.V. Social'noe strahovanie v Rossii: Istoricheskij opyt 1903-1933 gg. // Social'naya politika i sociologiya. – 2006. – № 2. – S. 88-102.

23. Nemchenko L.P. Social'noe strahovanie v Soyuze SSR. 1924-1926. Diagrammy s pojasnitel'nym tekstom / L.P. Nemchenko. – M.: Voprosy truda, 1927. – 103 s.

24. Nemchenko L.P. Finansovye voprosy social'nogo strahovaniya v 1923 g. / L.P. Nemchenko. – M.: Voprosy truda, 1923. – 48 s.

25. Petrov N.M. Nauchnaya rabota Tsusstraha na novyh putyah / N.M. Petrov // Voprosy strahovaniya. – 1931. – № 26. – S. 8.

26. Razvitie social'nogo strahovaniya v Rossii. Rol' fonda social'nogo strahovaniya v social'noj zashhite grazhdan. – M.: "Vizavi", 2001. – 321 s.

27. Tettenborn Z. Sovetskoe social'noe strahovanie / Z.Tettenborn. Izd. 3-e. – M.: Voprosy truda, 1929. – 139 s.

28. Fajngol'd B.M. Kak stroyatsya organy social'nogo strahovaniya / B.M. Fajngol'd. – M.: Voprosy truda, 1926. – 48 s.

29. Frejman I.I. Finansovaya sistema social'nogo strahovaniya. Svodka pravil, reguliruyushhih finansovye vzaimootnosheniya organov socstraha so strahovatelyami / I.I. Frejman. – Xarkov: Voprosy truda, 1927. – 108 s.

30. Sharpatij V.G. Social'ne zabezpechennya v URSR (20-30-ti rr. XX st.) / V.G. Sharpatij. – K.: Nika-Centr, 2006. – 268 s.

31. Yametov V.M. Sistema social'nogo strahovaniya kak social'nyj institut: avtoref. dis. ... kand. sociolog. nauk: spec. 22.00.04 – Social'naya struktura, social'nye instituty i processy / V.M. Yametov. – S-Pb., 2005. – 24 s.

32. Abramson A. The Reorganization of Social Insurance Institutions in the U.S.S.R. / A.Abramson // 31 Int'l Lab. Rev. 364 (1935). – P. 56-64.

33. Kenneth D. Social Insurance in the Soviet Union / D.Kenneth // Annals of the American Academy of Political and Social Science Vol. 178, Increasing Government Control in Economic Life (Mar., 1935). – P. 181-189.

34. Rimlinger G. Social insurance and manpower policy in the Soviet Union / G.Rimlinger // The Rice University Studies. July 1962, Vol. 48 Issue 2. – P. 51-61.

35. Rimlinger G. The Trade Union in Soviet Social Insurance: Historical Development and Present Functions / G.Rimlinger // Industrial and Labor Relations Review, April 1961, Vol. 14, No. 3. – P. 397-418.

36. Rimlinger G. Welfare policy and industrialization in Europe, America, and Russia / G.Rimlinger. – New York, Wiley, 1971. – 362 p.

Val'chuk O. I., Postgraduate student of the Department of World History, Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky (Ukraine, Vinnitsa), sovet_ist@yahoo.com

Social insurance in the USSR (1922-1933 years): historiographical review

In the introduction of social insurance in the USSR was a political, economic and ideological basis that is certainly reflected in the choice of approaches to explain the process of its development. The aim of the paper is a brief overview of works devoted to the study of Soviet social insurance. Although the historiography of the problem covers a sufficiently large number of papers in any one organizational system social insurance in the period from 1922 to 1933 were not considered as an integral historical phenomenon with a number of its own features, internal and external relationships. Historians Soviet era focused on highlighting key trends Soviet social policies are translated into practice via the Social Security Institute. They avoided the assessment of insurance principles, their advantages and disadvantages. Over the last twenty years in history been revised importance of studying the previous experience of the social insurance in the USSR. However, currently, the territorial scope of studies limited to specific areas and regions.

Keywords: social insurance, new economic policy, the reconstruction period, ideology, domestic and foreign historiography, the Anglo-American sovietologists.

Вальчук Е. И., аспирантка кафедри всемирної історії, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського (Україна, Вінниця), sovet_ist@yahoo.com

Социальное страхование в СССР (1922-1933 гг.): историографический обзор

Введение института социального страхования в СССР имело политическую, экономическую и идеологическую подоплеку, что, безусловно, нашло отражение в выборе подходов к освещению процесса его развития. Целью статьи является краткий обзор работ, посвященных изучению советского соцстраха. Хотя историография проблемы охватывает достаточно большое количество работ, ни в одной из них организационная система социального страхования в период с 1922 по 1933 г. не рассматривалась, как целостное историческое явление с рядом собственных особенностей, внутренних и внешних взаимосвязей. Историки советской эпохи, исходя из позиций официальной идеологии, основной акцент делали на освещение ведущих тенденций советской социальной политики, которые воплощались в жизнь через институт социального обеспечения, избегая оценки собственно страховых принципов, их преимуществ и недостатков. За последние двадцать лет в исторической науке произошел пересмотр значимости изучения предыдущего опыта функционирования соцстраха в СССР. Но, в настоящее время, территориальные рамки исследований ограничены отдельными областями и регионами.

Ключевые слова: социальное страхование, новая экономическая политика, реконструктивный период, идеология, отечественная и зарубежная историография, англо-американские советологи.

* * *

УДК 930 329.21(477)

Головіна О. В.
старший викладач кафедри філософії та політології, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ (Україна, Дніпропетровськ), o.v.golovina@gmail.com

ІСТОРИОГРАФІЯ РОСІЙСЬКИХ МОНАРХІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ (1905 – ЛЮТИЙ 1917 РР.): ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Висвітлюється стан дослідження діяльності російських монархічних партій та організацій на території України в період 1905 – лютий 1917 рр. Проведене дослідження присвячене аналізу сучасного рівня наукової розробки проблематики в історіографії, надається характеристика джерельної бази теми, визначаються методологічні принципи та актуальні методи дослідження. Актуальність дослідження історіографії діяльності монархічних об'єднань в Україні обумовлена недостатнім ступенем вивченості проблеми та запитом історичної науки на узагальнення комплексу існуючого історичного знання. Розв'язання розглянутих теоретико-методологічних проблем історіографії діяльності російських монархічних партій та організацій дозволить окреслити коло малодосліджених та дискусійних проблем, виділити основні тенденції, визначити завдання та напрямки подальшого вивчення російських монархічних об'єднань, що були важливою складовою політичних процесів в Україні початку ХХ ст.

Ключові слова: монархічні організації 1905 – лютий 1917 рр., російські політичні партії в Україні, історіографія, методологія, теоретико-методологічні проблеми.

Діяльність російських монархічних партій в Україні – важлива складова політичних процесів, що відбувались на території Російської імперії на початку ХХ ст. Починаючи із періоду виникнення та активної діяльності монархічних партій та організацій на території Російської імперії, ці об'єднання привертало увагу та викликали жвавий інтерес сучасників. Дослідження різноманітних аспектів діяльності непролетарських, зокрема монархічних, партій тривало з перервами й за радянських часів. Значне зростання кількості наукових праць, що пов'язані з вивченням монархічного руху спостерігається в історичній науці з початку 1990-х рр. та продовжується й дотепер. Таким чином, історіографія діяльності монархічних партій та організацій понад сто років та дозволяє здійснити узагальнюючий аналіз стану вивчення цієї проблеми.

Постановка проблеми визначається існуючим запитом історичної науки на узагальнення комплексу існуючого історичного знання та створення історіографічного дослідження ступеня вивчення діяльності російських монархічних партій та організацій в Україні на початку ХХ ст. Це обумовлено тим, що, незважаючи на зростаючий інтерес до різноманітних аспектів діяльності правих організацій в Україні та значну кількість праць, які присвячені цій тематиці, в історіографії діяльності політичних партій на території України початку ХХ ст. відсутні ґрунтовні дослідження з історіографії утворення та діяльності російських монархічних об'єднань.

Проведене дослідження присвячене аналізу сучасного рівня наукової розробки проблематики в історіографії, у статті надається характеристика джерельної бази теми, визначаються методологічні принципи та актуальні методи дослідження.

Оцінюючи історіографію діяльності монархічних об'єднань початку ХХ ст., можна визначити поступальний характер її розвитку: від кількісного накопичення фактичних знань до пошуку нових методів та підходів у дослідженні історії політичних партій. Водночас кількісне зростання наукових праць супроводжувалося певними змінами у теорії наукового пізнання та методології висвітлення історії виникнення політичних партій та організацій в Україні.

Закономірним наслідком вивчення кола проблем, пов'язаних із діяльністю правих політичних об'єднань у Російській імперії, стала публікація робіт, присвячених історіографії цієї теми [5; 6; 7; 11; 21]. На цей час вийшла друком певна кількість праць, у яких розглядається як загальна проблематика, так й окремі аспекти історіографії монархічних партій та організацій у Російській імперії.

У той же час, у історіографії відсутні роботи, що розглядають стан вивчення діяльності монархічних об'єднань в Україні, що мали свої особливості та специфічні риси.

Дослідник російської історіографії чорносотенних організацій Д. В. Карпунін визначає початком дослідження монархічних об'єднань 70-ті рр. ХХ ст., розпочинаючи з роботи Л. М. Спіріна, що містить історіографічний аналіз. Перші історіографічні огляди, що висвітлювали в основному дореволюційну історіографію та нечисленні роботи 20-х – середини 30-х рр., були вміщені у працях, присвячених поміщицьким партіям. На-

прикінці 60-х – 70-х рр. такими роботами були монографії В. В. Коміна [9], Л. М. Спіріна [18], у яких здійснювались перші наукові дослідження російських монархічних об'єднань. Ці історіографічні огляди, у яких констатувалась необхідність вивчення усіх політичних партій Російської імперії напередодні повалення самодержавного ладу, відзначали відсутність досліджень у цьому напрямку.

Історіографія окремих аспектів проблематики діяльності сил охоронної спрямованості знайшла відображення у історіографічних розділах узагальнюючих праць з історії соціально-політичної історії Російської імперії та України початку ХХ ст., діяльності Державних дум, формування партійно-політичної системи. У таких оглядах, серед яких необхідно відзначити монографії А. Я. Авреха [1], В. С. Дякіна [2], наводились основні віхи дослідження монархічних політичних об'єднань Російської історії початку ХХ ст.

У 70-ті рр. ХХ ст., із початком активного дослідження діяльності непролетарських партій, розпочинається новий етап й у вивченні монархічних політичних об'єднань. Є. М. Михайлова [11] у своїх дослідженнях починає відлік історіографії історії російського правомонархічного руху з “першої спроби самостійного наукового досліду” монографії С. О. Степанова, що підвела підсумок його багаторічним дослідженням у даному напрямку, та в якій вміщено історіографічний розділ.

Перші спроби історіографічного узагальнення були опубліковані у збірниках матеріалів конференцій, метою яких було надати загальний огляд існуючої літератури з проблематики діяльності. У публікації І. А. Чемериського розглядається стан дослідження та завдання вивчення історії правомонархічних організацій, що діяли у Російській імперії у 1905-1917 рр., “таких, як партія націоналістів, Союз русского народа, Русская монархическая партия, Совет Объединенного дворянства” [21, с. 66]. У роботі надана характеристика основних праць дореволюційного періоду, докладно проаналізовано роботи В. І. Леніна. Велику увагу автор приділяє історичній літературі 20-30 рр., виділяє основні напрямки видань у цей час досліджень, присвячених охоронному табору; у роботі надана докладна характеристика праці В. В. Коміна, монографія Л. М. Спіріна відмічена як найновіша та найбільш ґрунтовна робота з історії правих партій. У статті І. А. Чемериський аналізує існуючу зарубіжну літературу, відмічає як позитивні риси цієї групи історіографічних джерел, так й їх недоліки. В цілому у статті констатується недостатня кількість досліджень з визначеної проблематики, наприкінці висловлюється думка про необхідність пошуків поряд із вивченням історії непролетарських партій Росії й дослідження діяльності правих партій, що існували у дореволюційній Росії.

Згодом із накопиченням публікацій, кількість яких почала стрімко збільшуватись у пострадянський період розвитку історіографії, завдяки можливості розробки проблем непролетарських політичних партій, зокрема монархічних, виникла необхідність історіографічного осмислення створеного комплексу досліджень.

Перше самостійне історіографічне дослідження з метою узагальнення накопиченого матеріалу було здійснено у статті, що присвячена дослідженню історіографії чорносотенно-монархічного руху у період першої

російської революції 1905-1907 рр. [5]. Констатуючи недостатню кількість досліджень з історії правих партій та організацій періоду 1905-1907 рр., автори докладно аналізують усю існуючу літературу, що присвячена даній проблематиці. У статті велику увагу приділено дореволюційному періоду розвитку історіографії монархічних об'єднань: визначено внесок у вивчення монархічного руху дореволюційної історіографії, представників якої розподілено у відповідності до трьох політичних таборів, зроблені узагальнюючі висновки із урахуванням періоду створення наведених праць. Характеристика праць радянського періоду історіографії розпочинається із праць В. І. Леніна, що заклали основи радянської історіографії періоду першої російської революції, й зокрема чорносотенно-монархічного руху. Радянський період поділено на певні етапи, кожному з яких у статті приділяється достатньо уваги. Автори докладно аналізують історіографію 20-30-х рр., відзначають існуючу перерву у дослідженнях протягом 40 років, що розпочалась із початку 30-х рр. ХХ ст. Як начало нового етапу у дослідженні непролетарських партій розглядається монографія Л. М. Спіріна, з урахуванням наукового внеску в історіографію та недоліків. В цілому, у історіографічній роботі надано достатньо повний історіографічний аналіз, враховуючи обсяг статті, були розглянуті усі види історіографічних джерел (монографії, статті, доповіді на конференціях, дисертації, навчальна література).

Наступна робота, що визначила певний етап у історіографії правих політичних партій, вміщена у збірці документальних матеріалів, що присвячені історії правих партій [7]. Автор огляду, Ю. І. Кір'янов докладно зупиняється на радянській історіографії вивчення правих, монархічних, партій Російської імперії початку ХХ ст. Дослідник монархічного руху Ю. І. Кір'янов всебічно аналізує роботи, присвячені історії правих об'єднань, характеризує прирощення джерельної бази визначеної проблематики, досліджує зарубіжну історіографію проблеми.

У подальшому спостерігається постійне збільшення історіографічних фактів та історіографічних джерел, які присвячені діяльності монархічних організацій, публікація історіографічних робіт та прирощення історичного та історіографічного знання з даної проблематики.

Як характерну рису розглянутих історіографічних праць радянських та російських дослідників можна визначити їх структурну подібність, яка полягає у згадуванні основних праць дореволюційного періоду, достатньо докладному аналізі праць 20-30-х рр., констатування факту стагнації у дослідженнях проблематики з 30-х рр. до кінця 60-х – початку 70-х рр.

Зростання кількості публікацій, присвячених монархічним партіям та організаціям, та перехід історіографії правого політичного табору російської імперії початку ХХ ст. на якісно новий рівень обумовив виникнення історіографічних робіт, що розглядають ступень дослідження цих політичних об'єднань та призвані визначити подальші напрямки дослідження діяльності монархічних об'єднань.

Робота Д. В. Карпуніна [6], що є на цей час найбільш ґрунтовним дослідженням, присвячена вітчизняній, російській, історіографії діяльності чорносотенних (монархічних) організацій. У монографії визначається періодизація, основні напрямки та періоди історіографії

монархічних об'єднань. Описуються малодосліджені та дискусійні питання, що дозволяє виділити актуальну проблематику наступних досліджень.

Докладний аналіз історичної літератури, що присвячена правим партіям та організаціям Російської імперії, представлений у виданих в останні роки ґрунтовних публікаціях російських дослідників [4; 10; 12; 16; 19]. Зі стрімким збільшенням з кінця 80-х рр. у російській історіографії кількості праць, що присвячені діяльності правих політичних утворень та російському консерватизму, у пострадянський період набувають актуальності також історіографічні дослідження даної проблематики [8].

Принципово новий етап історіографії монархічних об'єднань в Україні розпочався на початку 1990-х рр., в умовах незалежності України, коли у вітчизняній історіографії відбувається процес звільнення від втручання ідеології у історичну науку, складання умов для об'єктивного і неупередженого відтворення історії російських монархічних партій та їх діяльності на території України в 1905 – лютому 1917 рр. Виходячи з цього, підведення узагальнюючих історіографічних підсумків роботи сучасних українських дослідників з окремих питань визначеної проблематики є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку української історичної науки.

Аналіз показує що, незважаючи на наявність історіографічних досліджень, у яких розглядається стан вивчення монархічних партій та організацій у Російській імперії початку ХХ ст., та наявність достатньої кількості публікацій, що присвячені діяльності даних політичних об'єднань на території України, історіографія російських монархічних об'єднань в Україні досі залишається недостатньо вивченою проблемою, розв'язання якої потребує розгляду джерельної бази теми та методології дослідження.

Підсумовуючи огляд виявленої наукової літератури, можна констатувати, що на сьогодні ще відсутні дослідження, в яких би історіографія російських монархічних партій та організацій в Україні в 1905-1917 рр. висвітлювалась комплексно, що обумовлює особливу актуальність даного дослідження.

Метою історіографічного дослідження є виявлення та комплексне вивчення історіографічних джерел з історії російських монархічних партій та організацій на території України, науково-історіографічному аналізі дослідження історії визначених політичних об'єднань та процесу прирощування історичного знання за даною проблематикою.

Досягнення визначеної мети можливо за умов застосування сучасних теоретико-методологічних засад історіографічного дослідження, основними складовими яких є історіографічне джерелознавство та методологія історіографічного дослідження.

Важливим теоретико-методологічним аспектом історіографічного дослідження залишається встановлення співвідношення та взаємозв'язку історіографічного джерела та історіографічного факту, що є вихідними для історіографічного дослідження [3]. До історіографічних фактів належать передусім роботи істориків, у яких здійснюється внесок у розвиток історичної науки, а саме: нова постановка проблеми, включення нового комплексу джерел, застосування нових методів дослі-

дження. Це не виключає дослідження всіх або більшості існуючих робіт за даною проблематикою, у тому числі й тих, що не здійснили подальшого розвитку окремих проблем науки. У зв'язку із питанням відбору історіографічних фактів та джерел, постає питання їх репрезентативності.

Проблема відбору джерел у історіографічних дослідженнях є перш за все формуванням їх системи, яка визначається, з одного боку, метою та завданням дослідження, а з іншого – залежить від об'єктивного стану джерельної бази. Тема дослідження має бути забезпечена достатньою для її розкриття кількістю джерел.

При проведенні дослідження з історіографії важливим питанням є класифікація історіографічних джерел. Ефективне використання і засвоєння всієї маси історіографічних джерел неможливе без її наукової класифікації та з'ясування інформаційних можливостей кожної групи.

Джерельна база досліджень з історіографії російських монархічних організацій початку ХХ ст. становить комплекс таких основних джерел:

- монографічні дослідження; колективні монографії, публікація яких була визначальною рисою історіографічного процесу 70-80-х рр.;

- статті з визначеної тематики;

- збірки доповідей на конференціях, присвячених актуальним проблемам політичної історії;

- підручники, навчальні посібники, курси лекцій з історії ВКП(б)-КП(б)У та російської історії, історії СРСР, України, історії політичних партій;

- популярні брошури з історії монархічних об'єднань (20-ті – 30-ті рр.);

- публіцистичні твори, вміщені у друкованих періодичних виданнях з актуальних політичних та суспільних питань дореволюційного періоду;

- спогади;

- історіографічні матеріали, підготовлені попередниками та сучасниками, що дозволяє визначити науковий доробок у розвитку вивчення проблематики.

Мемуарну літературу зазвичай відносять до історичних джерел, проте ряд спогадів відзначається певними дослідницькими елементами, що надає можливість розглядати їх не тільки у джерелознавчому, але й в історіографічному плані.

Мемуари як історичні джерела мають внутрішній поділ за жанрами. Виділяють наступні жанрові підвиди: спогади, автобіографії, щоденники, некрологи, листи (епістолярні документи). З точки зору історіографічного дослідження великого значення набуває такий вид мемуарів як спогади.

Спогади не можна вважати основним джерелом історіографічного дослідження, але ці джерела, як й інші мемуари, найкраще передають духовну атмосферу періоду їх створення. Важливою особливістю мемуарів як історіографічного джерела є те, що мемуари дуже часто започатковують історіографічну традицію, закріплюють певні стереотипи бачення подій.

Користуючись формально-функціональним критерієм класифікації історіографічних джерел, можна виділити такі групи: 1) узагальнюючі та монографічні дослідження; 2) матеріали наукових статей та конференцій; 3) мемуари (спогади та біографії); 4) матеріали періодики; 5) дисертації та автореферати дисертацій;

б) навчальна література: підручники, навчальні посібники, курси лекцій; 7) енциклопедії та довідкова література.

Комплексне використання усіх груп історіографічних джерел, критичний відбір інформаційного матеріалу дозволяє здійснювати дослідження монархічних партій та організацій в Україні 1905-1917 рр. та встановити стан розробки визначеної проблематики.

Найважливішою методологічною категорією, що становить основу дослідження та виконує регулятивну функцію, є поняття підходу. Підхід визначає історичну концепцію дослідження, на його основі будуються всі висновки дослідження.

Методологічні принципи, розроблені Г. Гегелем та К. Марксом, становили та продовжують визначати методологічну основу значної частини історичного пізнання. Об'єктивність та історизм, як фундаментальні методологічні принципи історичних досліджень, у вивченні даної проблематики означають дослідження історіографічних процесів у контексті та з урахуванням наукового, ідеологічного та соціально-політичного становища суспільства у відповідний період.

Сутність цих принципів ґрунтовно визначена у роботі В. К. Якуніна та А. Г. Болєбуха [22]. Так, принцип історизму дозволяє розглядати розвиток історіографії монархічного руху у зв'язку із конкретними історичними умовами. Його застосування у історичному дослідженні передбачає: 1) зважати на конкретно-історичні умови та характер епохи; 2) розглядати історичні явища у русі та розвитку; 3) спиратися на історичний досвід та уроки історії.

Принцип об'єктивності полягає: 1) у кожному дослідженні спиратися на всю повноту історичних фактів; 2) використовувати всю повноту історичних джерел; 3) спиратися на всю повноту історичних джерел; 4) використовувати оптимальну кількість дослідницьких методів [22, с. 5].

В. К. Якунін доводить [23], що відкинути принципи історизму та об'єктивності та відмовитись від застосування положень, що безпосередньо з них випливають, у сучасній історичній науці неможливо.

Використання загальнометодологічних принципів об'єктивності та історизму знаходить відображення у застосуванні в практиці історіографічної роботи низки дослідницьких методів, вибір яких обумовлений об'єктом історіографічного аналізу, метою та завданнями дослідження тощо.

При визначенні методологічних підстав історіографічного дослідження важливим питанням залишається класифікація методів історіографічного дослідження. За ступенем універсальності методи можна розподілити на: 1) загальнонаукові, що можуть бути застосовані із урахуванням завдань історіографічного пізнання; 2) загальноісторичні методи; 3) міждисциплінарні методи (запозичені з інших наук); 4) специфічні історіографічні методи.

У історіографічних дослідженнях використовуються наступні загальнонаукові методи: історичний, логічний, актуалізацій, класифікацій. Окрім наведених, при проведенні історіографічного дослідження широко застосовуються такі загальні методи історичної науки, як порівняльно-історичний, хронологічний, періодизацій тощо. До методів, що належать до спеціальних методів історії

ографії, відносяться методи конкретного історіографічного аналізу та методи історіографічного синтезу. Вибір методів визначається предметом та задачами дослідження та обумовлений доцільністю та ефективністю їх застосування для пізнання істини. Використання різних методів у їх поєднанні на відповідних етапах дослідницької роботи, базоване на принципах наукової критики, є основою отримання нових наукових результатів.

Хронологічний метод в історіографічному дослідженні полягає у створенні послідовності історіографічних фактів як генетично пов'язаних між собою, так й тих, що повторюються. У сучасній історіографічній практиці хронологічний метод та проблемно-хронологічний, що є його різновидом, часто застосовуються у сукупності, доповнюючи один одного.

Завдяки використанню проблемно-хронологічного метода можливе дослідження розвитку історіографії діяльності монархічних партій у хронологічній послідовності із визначенням певної проблематики в межах періодів діяльності монархічних об'єднань, що дозволяє розглянути розвиток історіографії визначеної проблеми, розширення джерельної бази, прирощення історичних знань.

Серед проблем історіографії російських монархічних партій початку ХХ ст. важливе місце посідають такі теоретико-методологічні проблеми історіографії монархічних організацій в Україні початку ХХ ст. як періодизація історіографічного процесу та класифікація політичних об'єднань Російської імперії початку ХХ ст. Розробка методологічних проблем дослідження політичних об'єднань та періоду в цілому знаходить відображення у роботах А. І. Павка, О. П. Реєнта, С. І. Світленка [13; 14; 15; 17].

Періодизація історіографії діяльності монархічних організацій є дискусійною проблемою сучасної історіографії політичних об'єднань. Обґрунтування періодизації історіографії проблеми є важливим етапом історіографічного дослідження. Виділення періодів та етапів не є формальним або суб'єктивним, повинно базуватись на об'єктивних критеріях, таких як зміна концепцій, залучення нових комплексів джерел, еволюції історичної науки як форми суспільної свідомості.

У сучасній історіографії діяльності політичних партій та організацій початку ХХ ст. як один із методологічних підходів можна визначити плюралізм критеріїв періодизації історіографії діяльності політичних партій ХХ ст.

У історіографії історії політичних партій до останнього часу виділяли наступні періоди: дореволюційний, радянський та пострадянський.

Перший період – дореволюційний, хронологічні межі якого охоплюють період з 1905 р. по жовтень 1917 р. Для цього періоду є характерною активна ідейна та практична боротьба між різними політичними силами, що обумовило політичну заостреність, підвищену емоційну забарвленість оцінок та висновків. Праці, створені у цей період, мали відмітні риси: публіцистичний характер більшості робіт (відсутність довідкового апарату, надмірна емоційність та брак, в цілому, аналітичного підходу до питань, що розглядається у роботі). Цей період у історіографії проблеми можна визначити як період зародження наукового знання з питань діяльності монархічних об'єднань. Для нього є характерним ви-

сока дослідницька активність при порівняно невисокому ступені теоретичного узагальнення матеріалу.

Другий період – радянський, у якому в свою чергу спостерігається поділ на певні етапи. Дослідив процес дослідження монархічних об'єднань, можна запропонувати наступну періодизацію радянської історіографії проблеми: 1) 1917 – початок 1930-х рр., 2) початок 1930-х – кінець 1970-х рр., 3) кінець 1970-х – кінець 1980-х рр. Охарактеризувати праці цього періоду можна висловом Ю. І. Кір'янова про дослідження історії сил правого політичного табору “у межах та під кутом ідеологізованих стереотипів: основна увага була зосереджена на “погромні дії”, “антисемітизм”, “мракобісся” [7, с. 724]. У цілому цей період відзначається зниженням інтересу до історії “непролетарських” партій та односторонністю оцінок, з циклічним зростанням інтересу до визначеної теми.

Третій період – пострадянський (сучасний), що охоплює час з початку 90-х рр. та до сучасного моменту. Сучасний період розпочинається зі зміною методологічних підходів у історичному пізнанні, та змінами у суспільній думці та історичній науці в цілому. Це надало можливість всебічного дослідження історії непролетарських партій, що існували у Російській імперії на початку ХХ ст., зокрема монархічної спрямованості. Але незважаючи на кількісне зростання досліджень та активізацію історіографічного процесу, це не призвело до достатнього ступеня вивчення проблеми, що залишає її й дотепер актуальною.

Троїчність схеми визначається традиціями марксистської філософії історії, що будується на гегелівській концепції діалектики. У перший період відбувалось накопичення фактичного матеріалу за відсутності необхідного узагальнення та критики. У другому, навпаки, переважало теоретизування та критика. Нарешті, у третьому період відбулось поєднання теорії та факту. Наведена періодизація виходить з того, що у відповідний період переважав певний методологічний підхід у історичному пізнанні.

Методологічним проблемам дослідження політичних партій початку ХХ ст., зокрема проблемам періодизації історіографічного процесу, класифікації політичних об'єднань в Україні присвячені дослідження А. І. Павка [13; 14], що наголошує, “теоретико-методологічні засади наукових досліджень з партійно-політичної проблематики органічно пов'язані з питанням про типологію та класифікацію політичних партій України кінця ХІХ – початку ХХ ст.” [14, с. 120-121].

Класифікація політичних партій є найважливішою методологічною проблемою у дослідженні політичної історії. Л. М. Спірін відзначав, що не може бути двох думок стосовно важливості класифікації політичних партій у Російській імперії. Політична історія суспільства взагалі, історія партій зокрема не може розвиватися без таких досліджень [18, с. 46]. Класифікація партій обумовлена, насамперед, наступними критеріями соціально-політичного та ідейного характеру: цілі та завдання партії, її соціальний склад, стратегія та тактика, у тому числі й взаємовідносини з існуючою владою, трактування актуальних питань сучасності, як наприклад, аграрного, фінансового, робочого, національного, релігійні доктрини, а також політичні мотиви поведінки керівників партії. Сучасні дослідники політичної історії

Російської імперії початку ХХ ст. надають декілька типологій правих партій [20], поступово відмовляючись від єдиного принципу класифікації – класового, що є одним із можливих критеріїв типології партійних угруповань.

Узагальнивши існуючі у сучасній історичній та політичній літературі погляди на проблему з позицій новітньої методології, А. І. Павко доходить висновку, що кожний партійно-політичний напрям має внутрішню складну диференціацію, та класифікація політичних партій України може бути здійснена в різних площинах [14, с. 122-123], на підставі багатьох критеріїв, що взаємопов'язані та можуть доповнювати один одного. Тому партійна типологія має дещо умовний характер.

В історіографії російських монархічних об'єднань початку ХХ ст. можна виділити коло малодосліджених та дискусійних проблем, пов'язаних з класифікацією партій: питання належності монархічних організацій до політичних партій, класифікація політичних організацій правого табору, проблема відношення організацій російських націоналістів до монархічної ідеологічної течії. Розв'язання визначних теоретико-методологічних проблем є важливою умовою подальшого дослідження діяльності російських монархічних організацій в Україні.

Таким чином, розглянувши роботи, що присвячені історіографії російських монархічних об'єднань початку ХХ ст., можна визначити, що дослідження історіографії російських монархічних політичних об'єднань в Україні розпочинається у 80-90-ті рр. ХХ ст. з актуалізацією вивчення раніш малодослідженої проблематики діяльності непролетарських, зокрема монархічних, партій. Разом з тим, незважаючи на достатню кількість публікацій, присвячених діяльності в Україні російських монархічних об'єднань, традиція вивчення даної проблематики так й не склалась, історіографічні праці, присвячені стану дослідження даної проблематики, відсутні. Сучасний стан розвитку історичного знання визначає необхідність систематизації історіографічних джерел та методологічних основ дослідження. Це обумовлює особливу актуальність проведеного дослідження, дозволяє визначити як сучасний стан дослідження, так й перспективи подальшого вивчення діяльності російських монархічних партій та організацій на території України на початку ХХ ст.

Список використаних джерел

1. Аврех А. Я. Царизм накануне свержения / А. Я. Аврех. – М. : Наука, 1989. – 256 с.
2. Дякин В. С. Русская буржуазия и царизм в годы первой мировой войны (1914-1917) / В. С. Дякин. – Л. : Наука, 1967. – 374 с.
3. Зевелев А. И. Историографическое исследование: методологические аспекты / А. И. Зевелев. – М. : Высшая школа, 1987. – 160 с.
4. Иванов А. А. Правые в русском парламенте: от кризиса к краху (1914-1917) / А. А. Иванов. – М.; СПб. : “Альянс-Архео”, 2013. – 520 с.
5. Иерусалимский Ю. Ю. Историография черносотенно-монархического движения в 1905-1907 гг. / Ю. Ю. Иерусалимский, Е. А. Кокорина // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 8, История. – 1994. – № 3. – С. 27-39.
6. Карпухин Д. В. “Черная сотня”: веги осмысления в России / Д. В. Карпухин. – М. : Изд-во МГОУ, 2009. – 387 с.
7. Кирьянов Ю. И. Обзор литературы о правых партиях и организациях в России в 1905-1917 гг. / Ю. И. Кирьянов // Правые партии. 1905-1917. Документы и материалы. В 2 тт. – М. : РОССПЭН – 1998. – Т. 2: 1911-1917 гг. – С. 724-745.
8. Кичеев В. Г. Отечественная историография помещичьих и

буржуазных партий России: автореф. дис. ... доктора ист. наук : 07.00.09 “Историография, источниковедение и методы исторического анализа” / В. Г. Кичеев. – Улан-Удэ, 2009. – 50 с.

9. Комин В. В. История помещичьих, буржуазных и мелкобуржуазных политических партий в России: Факультативный курс лекций / В. В. Комин. – Калинин, 1970. – 227 с.

10. Коцюбинский Д. А. Русский национализм в начале столетия: Рождение и гибель идеологии Всероссийского национального союза / Д. А. Коцюбинский. – М. : РОССПЭН, 2001. – 528 с.

11. Михайлова Е. М. Проблематика политической идеологии правомонархического движения начала ХХ в. в современной отечественной историографии / Е. М. Михайлова // Вестник Чебоксарского кооперативного института. – 2008. – № 2. – С. 200-207.

12. Омелянчук И. В. Черносотенное движение в Российской империи (1901-1914) / И. В. Омелянчук. – К. : МАУП, 2007. – 744 с.

13. Павко А. И. Политичні партії та організації в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть: методологія, історіографія проблеми, перспективні напрямки наукових досліджень / А. І. Павко. – К. : Знання, 2001. – 112 с.

14. Павко А. И. Теоретико-методологічні засади дослідження діяльності політичних партій та організацій в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть / А. І. Павко // Укр. іст. журн. – 2001. – № 4. – С. 112-125.

15. Реєнт О. П., Янишин Б. М. Україна в період Першої світової війни: історіографічний аналіз / О. П. Реєнт, Б. М. Янишин // Укр. іст. журн. – 2004. – № 4. – С. 3-33.

16. Санькова С. М. Русская партия в России. Образование и деятельность Всероссийского национального союза (1908-1917) / С. М. Санькова. – Орёл: Изд. С. В. Зенина, 2006. – 369 с.

17. Світленко С. І. Теоретико-методологічні проблеми вивчення історії демократичної революції 1905-1907 рр. в Україні / С. І. Світленко // Світ модерної України кінця ХVІІІ – початку ХХ століття: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : Герда, 2007. – С. 346-354.

18. Спирин Л. М. Крушение помещичьих и буржуазных партий в России (начало ХХ в. – 1920 г.) / Л. М. Спирин. – М. : Мысль, 1977. – 366 с.

19. Степанов С. А. Черная сотня в России (1905-1917 гг.) / С. А. Степанов. – М. : ЭКСМО: Яуза, 2005. – 583 с.

20. Теоретико-методологические, историографические и археографические аспекты / А. И. Зевелев, Ю. П. Свириденко, Д. Б. Павлов, А. Д. Степанский // Политические партии России: история и современность. – М. : РОССПЭН, 2000. – С. 5-66.

21. Чемерисский И. А. Историография право-монархических организаций (1905-1920 гг.) / И. А. Чемерисский // Непролетарские партии России в годы буржуазно-демократических революций и в период назревания социалистической революции: материалы конференции. – М., Б. и., 1982. – С. 66-74.

22. Якунин В. К., Болебрух А. Г. Методология истории: поиск новых основ / А. Г. Болебрух, В. К. Якунин // Грані. – 2000. – № 2 (10). – С. 3-10.

23. Якунин В. К. Методология истории (в контексте историографической практики) / В. К. Якунин. – Днепропетровск : РВВ ДНУ, 2012. – 70 с.

References

1. Avreh A.Ya. Tsarizm nakanune sverzheniya / A.Ya. Avreh. – M. : Nauka, 1989. – 256 s.
2. Dyakin V.S. Russkaya burzhuaziya i tsarizm v godyi pervoy mirovoy voynyi (1914-1917) / V.S. Dyakin. – L.: Nauka, 1967. – 374 s.
3. Zevelev A.I. Istoriograficheskoe issledovanie: metodologicheskie aspekty / A.I. Zevelev. – M. : Vysshaya shkola, 1987. – 160 s.
4. Ivanov A.A. Pravyie v russkom parlamente: ot krizisa k krahu (1914-1917) / A.A. Ivanov. – M.; SPb.: “Alyans-Arheo”, 2013. – 520 s.
5. Ierusalimskiy Yu.Yu. Istoriografiya chernosotenno-monarhicheskogo dvizheniya v 1905-1907 gg. / Yu.Yu. Ierusalimskiy, E.A. Kokorina // Vestn. Mosk. un-ta. – Ser. 8, Istoriya. – 1994. – № 3. – S. 27-39.
6. Karpuhin D.V. “Chernaya sotnya”: vehi osmysleniya v Rossii / D.V. Karpuhin. – M. : Izd-vo MGOU, 2009. – 387 s.
7. Kiryanov Yu.I. Obzor literaturyi o pravyyih partiayah i organizatsiyah v Rossii v 1905-1917 gg. / Yu.I. Kiryanov // Pravyie partii. 1905-1917. Dokumenty i materialyi. V 2 tt. – M. : ROSSPEN – 1998. – T. 2: 1911-1917 gg. – S. 724-745.

8. Kicheev V.G. Otechestvennaya istoriografiya pomeschichih i burzhuaiznyih partiy Rossii: avtoref. dis. ... doktora ist. nauk: 07.00.09 "Istoriografiya, istochnikovovedeniye i metody istoricheskogo analiza" / V.G. Kicheev. – Ulan-Ude, 2009. – 50 s.

9. Komin V.V. Istoriya pomeschichih, burzhuaiznyih i melkoburzhuaiznyih politicheskikh partiy v Rossii: Fakultativniy kurs lektsiy / V.V. Komin. – Kalinin, 1970. – 227 s.

10. Kotsyubinskiy D.A. Russkiy natsionalizm v nachale stoletiya: Rozhdeniye i gibel ideologii Vserossiyskogo natsionalnogo soyuza / D.A. Kotsyubinskiy. – M.: ROSSPEN, 2001. – 528 s.

11. Mihaylova E.M. Problematika politicheskoy ideologii pravomonarhicheskogo dvizheniya nachala XX v. v sovremennoy otechestvennoy istoriografii / E.M. Mihaylova // Vestnik Cheboksarskogo kooperativnogo instituta. – 2008. – № 2. – S. 200-207.

12. Omelyanchuk I.V. Chernosotennoye dvizheniye v Rossiyskoy imperii (1901-1914) / I.V. Omelyanchuk. – K.: MAUP, 2007. – 744 s.

13. Pavko A.I. Politichni partiyi ta organizatsiyi v Ukraini naprikintsi XIX – na pochatku XX stolit: metodologiya, istoriografiya problemi, perspektivni napryamki naukovih doslidzhen / A.I. Pavko. – K.: Znannya, 2001. – 112 s.

14. Pavko A.I. Teoretiko-metodologichni zasadi doslidzhennya diyalnosti politichnih partiy ta organizatsiy v Ukraini naprikintsi XIX – na pochatku XX stolit / A.I. Pavko // Ukr. ist. zhurn. – 2001. – № 4. – S. 112-125.

15. Reent O.P. Ukraina v period Pershoi svitovoi viyn: istoriografichniy analiz / O.P. Reent, B.M. Yanishin // Ukr. ist. zhurn. – 2004. – № 4. – S. 3-33.

16. Sankova S.M. Russkaya partiya v Rossii. Obrazovanie i deyatelnost Vserossiyskogo natsionalnogo soyuza (1908-1917) / S.M. Sankova. – Oryol: Izd. S.V. Zenina, 2006. – 369 s.

17. Svitlenko S.I. Teoretiko-metodologichni problemi vivchennya istoriyi demokratichnoyi revolyutsiyi 1905-1907 rr. v Ukraini / S. I. Svitlenko // Svit modernoyi Ukraini kintsya XVIII – pochatku XX stolit: Zb. nauk. prats. – Dnipropetrovsk: Gerda, 2007. – S. 46-354.

18. Spirin L.M. Krusheniye pomeschichih i burzhuaiznyih partiy v Rossii (nachalo XX v. – 1920 g.) / L.M. Spirin. – M.: Myisl, 1977. – 366 s.

19. Stepanov S.A. Chernaya sotnya v Rossii (1905-1917 gg.) / S.A. Stepanov. – M.: EKSMO; Yauza, 2005. – 583 s.

20. Teoretiko-metodologicheskie, istoriograficheskie i arheograficheskie aspekty / A.I. Zevelev, Yu.P. Sviridenko, D.B. Pavlov, A.D. Stepankiy // Politicheskoe partii Rossii: istoriya i sovremennost. – M.: ROSSPEN, 2000. – S. 5-66.

21. Chemerisskiy I.A. Istoriografiya pravo-monarhicheskikh organizatsiy (1905-1920 gg.) / I.A. Chemerisskiy // Neproletarskie partii Rossii v godyi burzhuaizno-demokraticheskikh revolyutsiy i v period nazrevaniya sotsialisticheskoy revolyutsii: materialyi konferentsii. – M., B. i., 1982. – S. 66-74.

22. Yakunin V.K., Bolebruh A.G. Metodologiya istorii: poisk novyih osnov / A.G. Bolebruh, V.K. Yakunin // Grani. – 2000. – № 2 (10). – S. 3-10.

23. Yakunin V.K. Metodologiya istorii (v kontekste istoriograficheskoy praktiki) / V.K. Yakunin. – Dnepropetrovsk: RVV DNU, 2012. – 70 s.

Golovina O. V., Senior lecturer of Philosophy and Political Science Department, Dnepropetrovsk State University of Internal Affairs (Ukraine, Dnepropetrovsk), o.v.golovina@gmail.com

The historiography of the Russian monarchical organizations in Ukraine (1905 – February 1917): the theoretical and methodological problems of research

The article covers the actual state of investigation of the Russian monarchical parties and organizations' activity in the territory of Ukraine during the years of 1905 – February 1917. The undertaken research is devoted to the analysis of the actual level of the scientific investigation of the problematic in historiography, gives the characteristics of the essential base of the subject, and determines the methodological principles and actual methods of research. The actuality of the historiography investigation of the monarchical unions' activity in Ukraine is conditioned by the insufficient level of exploration of the problem and demand of the historical science to generalize the complex of the existent historical knowledge. The solution of the covered theoretical and methodological problems of historiography of the Russian monarchical parties and organizations' activity will allow outline out the ill-covered and debatable problems, emphasize the principal tendencies, determine the tasks and directions of the further investigation of the Russian monarchical unions which were the important integral part of the political processes in Ukraine at the beginning of the 20th century.

Keywords: monarchical organizations of 1905 – February 1917, Russian political parties in Ukraine, historiography, methodology, theoretical and methodological problems.

Golovina O. V., старший преподаватель кафедры философии и политологии, Днепропетровский государственный университет внутренних дел (Украина, Днепропетровск), o.v.golovina@gmail.com

Историография русских монархических организаций в Украине (1905 – февраль 1917 гг.): теоретико-методологические проблемы изучения

Рассматривается степень изученности деятельности русских монархических партий и организаций на территории Украины в период 1905 – февраль 1917 гг. В проведенном исследовании, посвященном анализу современного состояния разработки проблематики в историографии, приводятся характеристика источниковой базы темы, освещаются методологические принципы и актуальные методы исследования. Актуальность изучения историографии деятельности монархических объединений в Украине обусловлена недостаточной степенью изученности проблемы и запросом исторической науки на обобщение комплекса существующего исторического знания. Исследование выделенных теоретико-методологических проблем историографии деятельности русских монархических партий и организаций позволяет осветить круг малоисследованных и дискуссионных проблем, выявить основные тенденции, определить задания и направления дальнейшего изучения русских монархических объединений, являющихся важной составляющей политических процессов в Украине начала XX в.

Ключевые слова: монархические организации 1905 – февраль 1917 гг., российские политические партии в Украине, историография, методология, теоретико-методологические проблемы.

* * *

УДК 94:796,332(430)(477)

Черкас Т. В.
аспірантка кафедри історії та археології слов'ян,
Інститут історичної освіти Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), cherkaskg@ukr.net

Погляди Німеччини на "Євро – 2012" в Україні

На основі сучасних публікацій, спостережень проводиться аналіз відносин Німеччини до України під час 14-го Чемпіонату Європи з футболу серед чоловіків УЄФА (далі Євро-2012), який проходив в Україні та Польщі з 8 червня по 1 липня 2012 р. Всебічне дослідження через німецьку пресу, яка висвітлювала події нашої держави як з позитивної точки зору так і з негативної, публікації можна умовно розділити на дві групи: перша – це репортажі про спортивні події, друга – про політичні.

Ключові слова: Україна, Німеччина, Євро-2012, В. Янукович, Ю. Тимошенко, А. Меркель, політика, спорт.

14-й Чемпіонат Європи з футболу серед чоловіків УЄФА Євро 2012ТМ (далі – Євро - 2012) буде проходити з 8 червня по 1 липня 2012 в Польщі та Україні. Для підготовки турніру в Україні буде залучено значні інвестиції в інфраструктуру і покращення громадського транспорту, в стадіони, а також у сфері туризму та підвищення іміджу приймаючих міст зокрема і країни загалом. Успішна підготовка і проведення турніру для України має стати каталізатором економічного розвитку, а також важливим фактором розбудови та подальшого розвитку відносин із Європейським Союзом і сусідами. Уряд очікує від проведення турніру серед усього іншого покращення іміджу, імпульсів для довгострокових інвестицій у сферу туризму та готельного сектора, а також покращення якості громадського транспорту, особливо в чотирьох приймаючих містах. На прохання українського уряду Німецьке Товариство Міжнародного Співробітництва (GIZ) GmbH на замовлення Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку (BMZ) реалізовує консалтинговий проект з серпня 2009 року. Проект підтримує партнерів у чотирьох приймаючих містах та на національному рівні з метою покращення якості туристичних послуг, маркетингу та іміджу приймаючих міст, а також покращення громадського транспорту.[1]